

superiorem judicem devolvi etiam cognitionem causæ principalis in merito. Et quidem hæc erat praxis forensis civilium tribunalium ditionis temporalis summi Pontificis; scilicet si ad tribunal S. Rotæ ab incidenti appellaretur, tota causa principalis ad idem tribunal pertrahebatur.

De attentatis pendente appellatione.

46. Nomine attentati in casu venit factum per quod pendente appellatione inducitur innovatio contra jus appellantis. Hinc si ponatur aliquod factum per quod nihil innovetur circa quæstionem, in qua pendet appellatio, non est attentatum. Ex. gr. si is qui appellavit in iudicio petitorio, pendente appellatione, turbetur a possessione rei litigiosæ, iudex *a quo* ad petitionem partis poterit iudicium possessorium instituere, et possessionem reintegrare quin committat attentatum, quia quæstio pendens apud iudicem superiorem non est circa possessionem. *Cfr. cap. 17. h. t.* Idem dicendum in specie, qua pendente lite in gradu appellationis circa validitatem matrimonii iudex primarum instantiarum nempe Episcopus inhiberet alterutri ex collitigantibus ne sponsalia et eo magis matrimonium auderent cum persona tertia contrahere. Hæc enim inhibitio nihil contra causam principalem induceret, sed potius ipsi appellationi faveret. Huc facit *cap. 2. De matrimonio contract. cont. interdict. Ecclesiæ.*

Secundo diximus attentatum constitui ex innovatione aliqua contra jus posita. Hinc iudex inferior si aliquid in causa appellationis peragat, quod a jure permittitur, non erit attentatum, ex. gr. si post appellationem præfiniat tempus ad recipiendas literas dimissorias iudici superiori præsentandas, jure meritoque aget. *Clem. Quamvis h. t.*

47. Hisce positis quamvis attentata juxta *cap. 4. De judiciis* juridico valore careant, eo quia posita sunt a iudice *a quo* post translationem causæ ad iudicem superiorem, tamen sustinentur quoadusque ex petitione partis non fuerint revocata. Hæc conclusio deducitur ex *cap. Non solum h. t. in VI.* Et ratio est, quia nullitas attentatorum a jure statuta est in favorem illius ex collitigantibus, contra quem aliquid attentatum fuerit. Si ergo hic non petit revocari ea, quæ sunt contra se gesta, censetur juri suo renunciasse, et eadem agnoscere et recipere ceu valide et legitima. *Cap. 12. De foro compet.* Revocatio attentatorum prin-

cipaliter petenda est a iudice appellationis, qui juxta *cap. 55. h. t.* in causa appellationis ad se cum principali trahit etiam accessoria, inter quæ certe veniunt attentata. Dixi *principaliter*. Nam si sermo sit de attentatis contra appellationem ab interlocutoria sententia, potest ipse iudex *a quo*, antequam appellatio fuerit a iudice superiore acceptata, revocare attentata juxta *cap. 60. h. t.* Ipse enim, pendente appellatione a sententia interlocutoria, idest antequam iudex superioris instantiæ declaraverit legitime fuisse appellatum, et ad se pertraxerit totam causam, adhuc perseverat esse iudex in causa principali.

48. Ex hac ratione etiam diverse lata est dispositio juris circa modum revocationis attentatorum. Modus hic exhibetur in *cap. 7. h. t. in VI.* videlicet attentata contra appellationem a sententia definitiva possunt revocari ante omnia, antequam nempe sententia in gradu appellationis proferatur. Ratio est quia per hanc appellationem tota causa transfertur ad iudicem superiorem ita ut iudex *a quo* fiat quodammodo extraneus ab eadem. Purgatio igitur attentatorum iudicis *a quo* illico potest fieri a iudice superiore, et per consequens pars litigans, cujus interest attentata purgari, petere potest ut per remedium conveniens ante omnia revocentur. At idem dici non debet si attentata commissa fuerint a iudice *a quo* contra sententiam interlocutoriam. Et ratio est, quia cum post appellationem ab interlocutoria iudex *a quo* continuet partem habere in causa principali, ea, quæ ipse iudex *a quo* peragit sustinentur, donec non appareat legitimam esse appellationem per decretum iudicis superioris acceptantis appellationem. Hinc attentata solum post hoc decretum revocari possunt a iudice superiore. *Cap. Non solum §. Illa vero h. t. in VI.*

Antequam tractationi de appellationibus finem imponamus, maxime opportunum arbitramur referre 'Decreta' Sacræ Congregationis Episcoporum et Regularium anni 1600, approbata a Clemente VIII, quippe quæ explicant Tridentinam dispositionem *Sess. 24. cap. 10.* et normas praxi accommodatas tradunt. En tenor horum decretorum prout referuntur in Appendice XIII. Concilii Romani anni 1725.

D e c r e t a

Sac. Congregationis Episcoporum de mandato Clementis Papæ VIII.

Lata anno 1600

circa Appellationes et Inhibitiones.

Ad tollendas ambiguitates et controversias jurisdictionales, quæ inter appellationum et prioris instantiæ iudices, non sine partium dispendio cursusque justitiæ impedimento, et sæpe cum scandalo oriuntur, Sacra Congregatio, causis Episcoporum præposita, facta prius relatione SS. D^o. N^o. Clementi Papæ VIII. ac de Sanctitatis Suæ mandato, vivæ vocis oraculo desuper habito, in hunc, qui sequitur modum ab omnibus ad quos spectat in posterum fieri, ac servari debere mandavit, et mandat.

I. Metropolitanis, Archiepiscopis, Primates aut Patriarchæ in Suffraganeos eorumve subditos non iudicent, nisi in casibus a jure expressis.

II. Item nec alii Superiores, etiam Nuntii, vel Legati de latere, specificam facultatem majorem non habentes, causas in curiis Ordinariarum, vel aliorum inferiorum iudicum pendentes, ad se advocent, nisi per viam legitimæ appellationis ad ipsorum tribunalia deferantur, tuncque appellantes ab inferioribus jurisdictionibus, quoad alias causas eximere non possunt.

III. Appellationes nunquam recipiantur, nisi per publica documenta, quæ realiter exhibeantur, prius constiterit appellationem a sententia definitiva, vel habente vim definitivæ, aut a gravamine, quod per definitivam sententiam reparari non possit, in casibus a jure non prohibitis, per legitimam personam et intra debita tempora fuisse interpositam ac prosequutam.

IV. Nec, dum causa coram inferioribus iudicibus pendet, ante definitivam sententiam, vel vim definitivæ habentem, de gravamine illato Superiores cognoscere valeant, licet citra præjudicium cursus causarum, se id facere contestentur, nec ad hunc effectum liceat eis inhibere aut simpliciter mandare, ut ipsis copia processus transmittatur, etiam expensis appellantis.

V. Inhibitiones post appellationem, sicut præmittitur, receptam, non concedantur, nisi cum inscriptione tenoris sententiæ, aut decreti definitivi aut vim definitivæ habentis, vel damnum per definitivam irreparabile continentis, alias inhibitionis et processus,

et inde sequuta quæcumque sint ipso jure nulla, eisque impune non parere liceat.

VI. Si appellans asserat, sententiæ aut appellationis exemplum culpa *judicis a quo* vel *actuarii* habere non posse, non ideo recipienda erit appellatio, aut aliqua inhibito concedenda, sed eis tantum ad quos pertinet injungi poterit, ut soluta condigna mercede actorum, exemplum authenticum appellanti intra brevem aliquem competentem terminum tradatur. Caveat tamen iudex *a quo*, ne si vere appellatum fuerit in causa appellabili, interim aliquid in præjudicium appellantis attentet, et si per actum publicum aut per testium depositiones constiterit, acta denegari appellanti, tunc mandato tradendi acta possit iudex appellationis adjicere, ne interim aliquid novi contra appellantem attentetur.

VII. Ab exequutione decretorum Sacri Concilii Tridentini, aut Visitationis Apostolicæ appellationes a Metropolitanis non recipiantur nec si Episcopi virtute ejusdem Sacri Concilii procedunt, uti Sedis Apostolicæ delegati in causis, quæ sub eorum jurisdictione ordinaria non comprehenduntur, salva tamen in hoc casu Legatorum et Nuntiorum Apostolicorum auctoritate.

VIII. In causis vero Visitationis Ordinariarum, aut correctionis morum, quoad effectum devolutivum tantum admittantur, nisi de gravamine per definitivam irreparabili agatur, vel cum Visitationis citata parte et adhibita causæ cognitione judicialiter procedit; tunc enim appellationi locus erit, etiam quoad effectum suspensivum.

IX. Cum a gravamine, quod per definitivam reparari nequit, ut indebitæ carcerationis, vel torturæ, vel excommunicationis, etiam comminatæ, appellatur, non nisi visis actis, ex quibus evidenter appareat de gravamine, appellatio admittatur, aut inhibito vel provisio aliqua concedatur.

X. Causa appellationis pendente, appellans in eodem, quo reperitur carcere permanebit, quoad iudex, ad quem appellatum est, visis actis et causa cognita, aliter decreverit: et tunc si a iudice, ad quem decreto vim definitivæ habente fuerit appellatum, nihil mandare, aut pro sui decreti exequutione attentare poterit, donec per iudicem superiorem aliud fuerit ordinatum.

XI. Acta originalia processus primæ instantiæ ad iudicem appellationis notarius mittere non cogatur, nisi probabilis aliqua falsitatis causa et suspicio incidat, quæ judicialiter objiciatur et

tunc terminata causa remittenda sunt ad Ordinarium ut in suo archivio conserventur.

XII. Censura ecclesiastica in appellansem prolata, relaxari aut nulla declarari per judicem appellationis non possit, nisi auditis partibus et causa cognita; tuncque si constiterit eam justam esse, ad judicem qui excommunicavit appellans remittendus est, ut ab ipso juxta sacros canones beneficium absolutionis, si humiliter petierit, debitamque emendationem præstiterit, obtineat; si vero injustam esse clare apparet superior absolutionem impendat; si dubitetur, honestius est ut ad excommunicatorem intra brevem aliquem competentem terminum eidem præfigendum absolvendus remittatur, licet etiam superior hoc casu idipsum per se præstare jure possit.

XIII. Absolutio ad cautelam, non nisi parte citata et visis actis, cum dubitatur de nullitate excommunicationis ab homine prolatae, vel a jure, si occurrat dubium facti, vel probabile dubium juris, concedenda erit: tuncque ad breve tempus cum reincidentia, et præstita per excommunicatum cautione de stando juri, et parendo mandatis Ecclesiae tantum; et si juxta formam a jure præscriptam, apparebit, quem ob manifestam offensam excommunicatum fuisse, debitam etiam satisfactionem præstare, et si ob contumaciam manifestam, expensis pariter satisfacere, et cavere de judicio, sisti coram excommunicatore is tenebitur, priusquam ad cautelam absolvatur.

XIV. A sententia etiam definitiva contra verum contumacem prolata, appellatio non recipiatur, nec inhibitio aut alia quævis provisio, quamdiu appellans in hujusmodi vera contumacia persistit, concedatur.

Romæ in S. Congregatione die 16. Octobris 1600.

De Recusationibus et relationibus.

49. I. *De Recusationibus.* Quoniam recusatio judicis in aliquibus convenit cum appellatione, et præsertim in effectu suspensivo jurisdictionis judicis, hinc in titulo de appellationibus agitur etiam de recusationibus.

Recusatio est 'judicis suspecti et jurisdictionis ejus proposita causa suspicionis declaratio'. Ita DD.

Recusatio judicis petenda est ante litis contestationem, quia

qui in judicem consensit, acceptans ejus jurisdictionem, eo ipso demonstravit se nullam adversus judicis personam suspicionis causam habere. *Auth. Offeratur C. de lit. cont. et Can. Quod suspecti caus. 3. q. 1.* Verum juxta *cap. 25. De Off. del. et cap. 4. de Except.* potest utique recusatio proponi etiam post litem contestatam, quoties causa suspicionis in decursu judicii exorta fuerit, vel quoties tunc primum notitia ejusdem habeatur. Causæ autem recusationis sunt in genere vinculum consanguinitatis et affinitatis, aut arctissimæ amicitiae judicis cum adversa parte colligante, vel relatio familiaritatis ex una parte, et potestatis ex alia, uti si unus ex colligantibus fiat familiaris judicis, *cap. 25. De Off. deleg.,* vel interesse, quod judex in causa habere possit, juxta dicta superius de testibus suspectis, vel tandem odium ejusdem judicis in ipsum recusantem. Ceterum gravitas causæ pro admittenda vel neganda recusatione cognoscenda remittitur arbitrio judicis competentis. Jure canonico potest recusari non solum judex delegatus, sed etiam ordinarius, juxta dispositiones *capp. 61. h. t. et 5. et 14. de Off. et Pot. jud. deleg.*

50. Quæritur utrum Episcopus in actu visitationis quoad decreta, quæ emittit, possit ceu suspectus traduci, et juridice recusari.

Quæstio hæc proposita fuit in S. Congr. Concilii ab Episcopo Egitaniensi, qui retulit in generali visitatione plerumque contingere ut dum Episcopus vel Visitatores ab eo delegati officio visitationis incumbunt, allegentur seu recusentur uti suspecti a delinquentibus ad impunitatem assequendam. Et quidem juxta leges et consuetudines regni, in inquisitione et cognitione criminum, eo ipso, quo quis uti suspectus allegetur, non potest ultro procedere. Hinc, ajebat Episcopus, plura crimina cum pessimo exemplo impunita remanere. Quare Episcopus postulabat facultatem ulterius inquirendi et procedendi quoad emendationem et punctionem non obstante hoc impedimento recusationis opposito a quavis persona, quantumvis potente sive ecclesiastica sive sæculari. Clemens VIII. ex voto Congregat. die 21. Maji 1603. declaravit, Episcopum in visitatione uti suspectum allegari non posse.

51. Modus autem procedendi ad proponendam recusationem designatur in *cap. 61. h. t.* Scilicet qui vult judicem recusare uti suspectum debet proponere causam probabilem recusationis. Deinde ex consensu partium colligantium, vel si non adsit aliquis adversarius, ex consensu judicis et rei eliguntur unus vel plures arbitri.

Quod si dissentiant, unum eliget pars recusans, alium adversarius ejus vel judex. Arbitrator vel arbitri intra competentem terminum videbunt de causa suspicionis; interim judex supersedebit in causa. Elapso autem congruo termino, judex poterit ultra procedere. Quod si duo sint arbitri, nec in unam sententiam conveniant, tertius eligitur arbitrator. Si exclusa fuerit suspicio, judex prosequetur cognitionem causæ. Qua autem in re animadverti debet sermonem hic esse de arbitratoribus juris, non autem de voluntariis. Eliguntur enim ex dispositione legis. Hinc ab eorum arbitrio potest interponi appellatio ad superiorem judicem, quoties gravamen verificatur. Si autem admissa fuerit suspicio ab arbitratoribus, hoc in casu judex sese abstinebit a prosecutione judicii, sed vel alteri ex consensu recusatoris committet causæ cognitionem, vel acta omnia judici superiori remittet, ut ipse procedat in causa.

52. Effectus propositæ recusationis est ut suspendat auctoritatem judicis, quoadusque non fuerit resoluta quæstio de suspitione objecta. Unde supersedere debet judex recusatus in cognitione quæstionis. *Cap. 41. h. t. §. fin.*

Utrum autem quæ interim aguntur a iudice, debeant eundem attentata haberi, non conveniunt Doctores. Sententia autem verior est horum actorum valorem pendere a decisione, quæ feratur in causa suspicionis. Unde probata suspitione, acta post recusationis petitionem uti eundem attentata habenda sunt.

53. II°. *De Relationibus.* Relatio est iudicis inferioris in causa de jure dubitantis consultatio missa ad principem, ut sciat quid in iudicando sequi debeat.

Dicitur *de jure.* Quando enim jus est revera dubium, iudex non potest officium suum interponere, sed authentica interpretatio a principe expectanda est; ejus enim est jura interpretari, cujus est condere *l. ult. C. De Legib.* Quare relatio non includit translationem totius causæ ad superiorem, sed consultatio directe respicit punctum juris dubii resolvendi. Si autem iudex de quæstione facti dubitet, non quidem superiorem consulere sed per seipsum rem in tuto ponere debet, *l. Eum. 73. §. Judicibus ff. De Judiciis.*

54. Effectus relationis est ut suspendatur jurisdictio iudicis inferioris quoadusque responsum a Principe datum fuerit. Hinc relatio induit naturam appellationis. *l. Ex illa 13. Cod. h. t. et Cap. Licet 5. De Officio Leg.* Ut vero relatio sit juridica et effectum suspensionis actorum producat, debet fieri auditis et con-

sentientibus partibus. Ipsis ergo iudex tradere debet exemplar relationis ad Principem, secus fides illi non adhibetur. *Cap. 68. h. t.*

Olim relationes frequentes erant, et argumentum hujus frequentis consultationis habetur in *tit. Cod. De Relat.* Sed cognitum est lites nimium protrahi, cum post longas discussiones, quæstio juris referri debeat ad Principem. Quare Justinianus in Nov. 125 decrevit ut Iudices omissis relationibus, causas juxta proprium prudentem sentiendi modum iudicarent, partes vero possent ad remedium appellationis confugere, quatenus gravamen se passas esse putarent.

Hodie insuper ordinarie loquendo relatio in desuetudinem abiit, præsertim quia per leges et declarationes authenticas puncta juris dubia explicata satis fuere. Sed hoc non prohibet quominus super aliquo dubio juris superveniente legislator in societate interrogetur.

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

1. Quamvis rubrica solummodo clericos nominet, tamen ex verbis dispositionis Pontificis in *cap. un. h. t.* privilegium in titulo concessum, ob paritatem rationis ad laicos etiam extenditur. Hoc privilegio fit, ut tum clerici tum laici ad S. Sedem peregrinantes gaudeant privilegio appellantium, ita ut ipsi et eorum jura censeantur esse sub protectione Apostolicæ Sedis. Quare post titulum de Appellationibus titulus præsens subnectitur. Hinc ex hoc privilegio fit ut peregrinantibus et iter arripientibus ad Apostolicam Sedem vel pro causa introducenda, vel pro appellatione prosequenda, licet se suaque jura eidem Sedi expresse non commendaverint, omnia tamen integra servanda sint, et si ablata fuerint, sint restituenda. Aliis verbis: Peregrinantes ad Sedem Apostolicam ipsi cum suis juribus et rebus esse censentur sub protectione ejusdem Sedis, ita ut contra ipsos nihil sit innovandum. Unde quidquid post arreptum iter romanum peregrinanti per iudicem, fuerit ablatum vel mutatum fuerit in præjudicium ejusdem, debeat considerari eundem attentatum, et proinde restitui et revocari. *Cap. un. h. t.* Peregrinantes hujusmodi dicti sunt *Romipetæ.*

2. Ut vero privilegium hujusmodi valorem juridicum obtineat, necessariæ sunt quædam conditiones. Et quidem si ad quæstionem